

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS PAGRINDU NESUDARANT GALIMYBĖS ĮSIGYTI POPIERINĮ BILIETĄ VILNIAUS MIESTO VIEŠAJAME TRANSPORTE TYRIMO

2024 m. gruodžio 16 d. Nr. (24)SN-202)SP-89

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2024 m. rugsėjo 12 d. gautas, 2024 m. rugsėjo 16 d. patikslintas pareiškėjo (toliau – Pareiškėjas, duomenys Tarnybai žinomi) skundas, kuriame nurodoma, kad SĮ „Susisiekimo paslaugos“ (toliau vadinama ir „Judu“) diskriminuoja vyresnio amžiaus asmenis socialinės padėties ir amžiaus pagrindais. Pareiškėjo skunde teigiama, kad nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus miesto viešajame transporte nebegalima įsigyti bilieto su nuolaida. Pareiškėjas nurodo, kad ne kiekvienas vyresnio amžiaus asmuo gali įsigyti išmanųjį telefoną dėl jo kainos ir ne kiekvienas vyresnio amžiaus asmuo naudojami išmaniaisiais įrenginiais. Bilietą su 50 proc. ir 80 proc. nuolaida galima įsigyti tik turint „Vilniečio“ / „Judu“ kortelę (toliau – Kortelė) arba „m.Ticket“ / „Trafi“ programėlę (toliau – Programėlė) išmaniajame telefone. Skunde atkreiptas dėmesys, kad Kortele perkant bilietą su 50 proc. nuolaida, jo kaina siekia 0,45 Eur, o perkant bilietą Programėlėje jo kaina – 0,33 Eur, atitinkamai su 80 proc. nuolaida – 0,18 Eur ir 0,13 Eur.

Pareiškėjas nurodo, kad vyresnio amžiaus asmenys neretai gauna pensiją grynaisiais pinigais ir neturi banko kortelės su nuotolinio nuskaitymo funkcija, kurią prilietus galima įsigyti bilietą viešajame transporte.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2024 m. rugsėjo 9 d. raštu Nr. (24)SN-202)S-458 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į „Judu“, prašydama pateikti paaiškinimą ir atsakyti į klausimus: „Ar Vilniaus viešajame transporte galima įsigyti bilietą **su nuolaida** asmenims, kurie neturi Kortelės ir Programėlės? Jei taip, koku būdu tai galima padaryti ir kokie numatyti atsiskaitymo už bilietą būdai?

Ar Vilniaus mieste kiekvienoje stotelėje galima įsigyti Kortelę, kuri suteikia galimybę įsigyti bilietus su nuolaida? Jei ne, koku būdu asmuo gali įsigyti bilietą su nuolaida, jei nesinaudoja išmaniuoju įrenginiu? Ar viešajame transporte galima įsigyti bilietą už grynuosius pinigus? Ar viešajame transporte galima įsigyti bilietą neturint banko kortelės su nuotolinio nuskaitymo funkcija? Dėl kokios priežasties bilietai su nuolaidomis perkant per Programėlę yra pigesni, nei su Kortele? Kokios bilieto įsigijimo alternatyvos numatytos asmenims, kurie stotelėje neturėjo galimybės įsigyti Kortelės, nesinaudoja išmaniaisiais įrenginiais (neturi Programėlės) ir neturi banko kortelės su nuotolinio nuskaitymo funkcija? Nesant alternatyvų, kaip asmenys, nesinaudojantys Programėle ir neturėję galimybės įsigyti Kortelės stotelėje bei neturintys banko kortelės su nuotolinio nuskaitymo funkcija, galėtų pasinaudoti viešojo transporto paslaugomis Vilniaus mieste? Ar peržiūrint bilietų įsigijimo galimybes viešajame transporte ir atsisakant kai kurių viešojo transporto bilieto įsigijimo galimybių buvo atlikta statistinių duomenų analizė dėl asmenų, kurie nesinaudoja Programėle / neturi banko kortelių su nuotolinio nuskaitymo funkcija / neturi banko kortelių, skaičiaus? Jei taip, prašome ją pateikti.“

Kartu prašyta pateikti kitą reikšmingą informaciją, susijusią su Pareiškėjo skunde išdėstytomis aplinkybėmis.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2024 m. rugsėjo 30 d. SJ „Susisiekimo paslaugos“ pateikė Raštą Nr. 2024-SD-1206 „Dėl informacijos pateikimo dėl bilietų įsigijimo viešajame transporte“ (toliau – Raštas), kuriame paaiškinta, jog transporto priemonėje (autobuse ar troleibuse) neturint Kortelės ar Programėlių (SJ „Susisiekimo paslaugos“ programėlės „m.Ticket“ ar kito tiekėjo programėlės – šiuo metu „Trafi“), negalima įsigyti bilieto su nuolaida.

Elektroniniu būdu pasinaudojant SJ „Susisiekimo paslaugos“ savitarna (<https://judu.lt/savitarna/>) (toliau – Savitarna) galima įsigyti ir pridėti bilietą į turimą „Judu“ / „Vilniečio“ kortelę. Šiuo būdu galima atsiskaityti tiek būnant transporto priemonėje, tiek stotelėje ar namuose, ar kitur (turint „Judu“ / „Vilniečio“ kortelę, mob. ryšio telefoną, mob. ryšį ir galimybę el. būdu naudotis bankininkystės paslaugomis).

Rašte nurodoma: „Bilieta iš anksto prieš įlipant į transporto priemonę galima įsigyti fizinėse platinimo vietose (pagal SJ „Susisiekimo paslaugos“ sudarytas bilietų platinimo sutartis), kurių šiuo metu yra ... vnt. Vilniuje. Fizinėse vietose įsigyjant bilietą neturint „JUDU“ / „Vilniečio“ kortelės, asmuo turėtų kartu įsigyti „JUDU“ / „Vilniečio“ kortelę. Fizinėse vietose galima už bilietą / „JUDU“ / „Vilniečio“ kortelę atsiskaityti tiek grynaisiais, tiek negrynaisiais pinigais, bei įsigyti tiek pilnos kainos bilietus, tiek bilietus su nuolaida. Kiekvienoje stotelėje galima įsigyti bilietą elektroniniu būdu: i) turint Programėlę ar ii) pasinaudojant SJ „Susisiekimo paslaugos“ savitarna (<https://judu.lt/savitarna/> (toliau – Savitarna) įsigyti ir pridėti bilietą į turimą „JUDU“ / „Vilniečio“ kortelę.“

„Judu“ paaiškino, kad 48 stotelėse yra fizinės platinimo vietos – „Lietuvos spaudos“ / „Narvesen“ kioskai (toliau – Kioskai), kur prekiaujama bilietais. Kitose stotelėse nėra galimybės įsigyti bilieto ne elektroniniu būdu, bet 167 fizinių bilietų platinimo vietų tinklas užtikrina galimybę įsigyti bilietą ir / ar „JUDU“ / „Vilniečio“ kortelę nedideliu atstumu nuo stotelių. Pats platinimo vietų tinklas plečiamas, 2024 m. prijungtos prekybos tinklo „Aibė“ 12 platinimo vietų. Tiesiogiai transporto priemonėje (autobuse ar troleibuse) negalima įsigyti bilieto už grynuosius pinigus.

Tiesiogiai transporto priemonėje (autobuse ar troleibuse) neturint bekontaktės banko kortelės, bilietą įsigyti galima el. būdais (programėlėmis ar „Judu“ savitarroje). Bilietai su nuolaida yra vienodos kainos tiek Programėlėje ar naudojantis banko kortele, priliečiant banko kortelę prie komposterio ar perkant su „Judu“ / „Vilniečio“ kortele fizinėse platinimo vietose ar savitarroje. „Judu“ pažymėjo, jog Pareiškėjas, tikėtina, suklydo ir vertino skirtingo galiojimo bilietų kainas, pavyzdžiui: 50 proc. nuolaidos **30 min.** bilieto kaina **0,33 Eur**, o 50 proc. nuolaidos **60 min.** bilieto kaina **0,45 Eur**. Pažymėjo, kad tos pačios rūšies bilietų kaina yra vienoda visose fizinėse platinimo vietose ar el. platinimo kanaluose. Asmuo gali įsigyti bilietą fizinėse platinimo vietose, kur galima atsiskaityti tiek grynaisiais pinigais, tiek banko kortelėmis ar bekontaktėmis banko kortelėmis.

Rašte teigiama, kad viešojo transporto bilietų pardavimą reglamentuoja Keleivių ir bagažo vežimo taisyklės, patvirtintos 2011 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro įsakymu Nr. 3-223 „Dėl Keleivių ir bagažo vežimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau – ir Taisyklės). Šių taisyklių 13 punkte numatyta: „Vietinio (miesto) susisiekimo maršrutuose ir vietinio (priemiestinio) susisiekimo maršrutuose, jei vietinio (priemiestinio) susisiekimo maršrute naudojama bilietų sistema, integruota į bendrą vietinio (miesto) susisiekimo maršrutų bilietų sistemą, savivaldybių institucijos sprendimu gali būti netaikoma pareiga ekipažui parduoti bilietus ir bagažo kvitus, jei užtikrinamas

bilietų pardavimas kitais bilietų platinimo būdais.“

„Judu“ teigimu, šiuo atveju bilietų su nuolaida pardavimas užtikrinamas kitais platinimo būdais: per mobiliąsias programėles ar fizinėse platinimo vietose, įmonės interneto svetainėje (savitarnoje). Taip pat pažymėta, kad teisės aktai neįpareigoja parduoti viešojo transporto bilietų už juos mokant grynaisiais pinigais stotelėje ar transporto priemonėje. Rašte teigiama, kad ir Lietuvos banko vertinimu dėl mokėjimo ir atsiskaitymo grynaisiais eurai, kuriam pritarta Lietuvos banko valdybos 2019 m. vasario 5 d. posėdyje (protokolas Nr. 01-4), atsisakymas priimti grynuosius eurus atsiskaitant, kaip alternatyvą pasirenkant kitas teisėtas mokėjimo ir atsiskaitymo priemones, nepažeidžia galiojančių teisės aktų (Plačiau: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-pozicija-del-atsiskaitymu-grynaisiais-eurais-neteikiama-pirmenybe-ne-vienai-atsiskaitymo-priemonei>). Atsisakymas priimti grynuosius pinigus atsiskaitant laikytinas priimtiniu, jeigu sandorio šalys yra susitarusios dėl kitų teisėtų mokėjimo ar atsiskaitymo priemonių arba potencialus pirkėjas aiškiai ir iš anksto informuojamas dėl galimų mokėjimo ir atsiskaitymo priemonių.

Rašte nurodoma, kad šiuo atveju keleiviai, norintys pasinaudoti Vilniaus miesto viešuoju transportu, yra aiškiai ir iš anksto informuoti apie bilietų kainas, bilietų įsigijimo, panaudojimo būdus: yra priimti ir išviešinti Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimai (Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 1-970 „Dėl važiavimo vietinio (miesto) reguliaraus susisiekimo maršrutais bilietų kainų (tarifų) nustatymo“, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2022 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 1-1508 „Dėl Keleivių ir bagažo vežimo Vilniaus miesto savivaldybės viešuoju transportu taisyklių patvirtinimo“), informacija nurodyta SJ „Susisiekimo paslaugos“ interneto svetainėje (www.judu.lt), informacija pateikiama autobusų / troleibusų salone esančiuose ekranuose, skelbiama kitais komunikacijos būdais (socialiniuose tinkluose ir pan.), pranešimais žiniasklaidai, atsakoma į individualias keleivių užklausas telefonu ar raštu. Rašte pateikiama Lietuvos banko gyventojų apklausų dėl mokėjimo įpročių 2020–2024 m. apžvalga (<https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai/category.40/series.198>). Sprendimas atsisakyti popierinių bilietų, kuriuos parduodavo autobusų / troleibusų vairuotojai, ir įvesti atsiskaitymą bankine kortele per komposterį priimtas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2023 m. rugsėjo 20 d. sprendimu Nr. 1-170 „Dėl važiavimo vietinio (miesto) reguliaraus susisiekimo maršrutais bilietų kainų (tarifų) nustatymo“ (toliau – Sprendimas). Per 2022 metų tris paskutinius mėnesius iki apklausos bent vieno mokėjimo paslaugų teikėjo paslaugomis naudojosi 92 proc. respondentų (2021 m. – 95 proc.). Mokėjimo kortelę turėjo

devyni iš dešimties sąskaitą turinčių apklaustųjų. Devynių iš dešimties apklaustų gyventojų mokėjimo kortelės turi bekontakčio mokėjimo funkciją. Nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. atsisakyta bilietų pardavimo iš vairuotojų (atsiskaitant grynais pinigais) siekiant supaprastinti vairuotojų darbą, padidinti keleivių saugumą, kelionės greitį, vežėjams sumažinti administravimo kaštus, eliminuojant grynuosius pinigus bei galimybę vairuotojams piktnaudžiauti pasisavintais popieriniais bilietais. Bilieto įsigijimas (pagal pajamas) transporto priemonėje iš vairuotojo buvo tik vienas iš platinimo kanalų, sudarė 5 proc. (bilietų su nuolaida dalis – 1,7 proc.), el. kanalai – 67 proc., fizinės platinimo vietos (pvz., Narvesen) – 28 proc. pardavimų. „Judu“ nurodė, kad pasirenkant tokį pardavimo būdą (bankine kortele iš komposterio) įvertinta, jog bekontaktes banko korteles turi didžioji dalis gyventojų ir miesto svečių, 65 proc. popierinių bilietų pirkėjų buvo iki 55 metų amžiaus (2019 m. SJ „Susiekimo paslaugos“ vykdytos apklausos duomenys), todėl bilieto įsigijimas bekontakte banko kortele komposteryje jiems būtų patogesnis nei grynais pinigais iš vairuotojo. Sprendimas įvesti galimybę įsigyti vienos rūšies pilnos kainos bilietą bekontakte banko kortele komposteryje viešojo transporto priemonėje priimtas išnagrinėjus 53 Europos miestų (visų EMTA (European Metropolitan Transport Authorities) priklausančių miestų ir kitų, gyventojų skaičiumi panašių į Vilnių, Europos miestų) patirtis, 19-oje iš jų galima įsigyti bilietus bekontakte banko kortele komposteryje, o 15 iš šių 19 miestų, kuriuose galima įsigyti bilietus bekontakte banko kortele komposteryje, parduodami tik pilnos kainos bilietai.

Papildomai Rašte pažymėta, kad tik pilnos kainos bilietas (bilieto įsigijimui bankine kortele per komposterį) pasirinktas atsižvelgiant į operacijos paprastumą ir greitumą (bilietą galima įsigyti vienu prilietimu). Jei būtų suteikta galimybė tokiu būdu įsigyti kelių rūšių bilietus, būtų prarandamas pirkimo paprastumas ir greitis, kadangi tokiu būdu labiausiai naudosis retai važiuojantys viešuoju transportu (įskaitant miesto svečius), kurie ilgiau užtruktų aiškindamiesi, kaip atsiskaityti tokiu būdu.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Vilniaus miesto savivaldybės tarybos priimtu Sprendimu visiems paslaugų gavėjams, nepaisant, be kita ko, amžiaus, užtikrintos lygios teisės ir galimybės naudotis viešojo transporto paslaugomis Vilniaus mieste, taip pat ar SJ „Susisiekimo

paslaugos“, nesudariusi galimybių autobuso / troleibuso keleiviams įsigyti bilietą už grynuosius pinigus, bei nesudariusi galimybės perkant bilietą autobuse/troleibuse, įsigyti bilieto su nuolaida, kai tokia galimybė yra perkant bilietą Kortelėje ar Programėlėje, užtikrino paslaugų teikimą vienodomis sąlygomis visiems keleiviams, nepriklausomai nuo jų amžiaus. Pažymėtina, kad nors Pareiškėjas skunde, be kita ko, nurodė, kad „Judu“ diskriminuoja asmenis ne tik amžiaus, bet ir socialinės padėties pagrindais, iš skunde ir patikslintame skunde pateiktų argumentų matyti, kad galima diskriminacija įžvelgiama amžiaus pagrindu.

Taigi tyrimo metu, atsižvelgiant į gautus duomenis, vertinta, ar:

– Vilniaus miesto savivaldybės taryba, priėmusi Sprendimą, nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto, pagal kurį savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, be kita ko, amžiaus;

– „Judu“ (SĮ „Susisiekimo paslaugos“) nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 punkto, įpareigojančio prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus užtikrinti lygias galimybes, nepaisant, be kita ko, amžiaus.

2. *Dėl diskriminacijos sampratos*

Pažymėtina, kad tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija, pačia bendriausia šio žodžio prasme, reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors jiems būdingų požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė nediskriminavimo samprata atskleidžiama remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniu, kuriame nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, taip pat kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinei teisei būti traktuojamam vienodai su kitais, asmenys negali būti

diskriminuojami, jiems negali būti teikiama privilegijų (be kitų, Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2016 m. spalio 27 d. nutarimai). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (be kitų, Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (be kitų, Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos (21 straipsnio 1 dalis).

Lygių galimybių įstatyme, kurio paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos (1 straipsnio 1 dalis) ir kurio vykdymo priežiūrą atlieka lygių galimybių kontrolierė, nustatyta, kas yra diskriminacija ir koks elgesys, veiksmas (neveikimas) priskirtinas tam tikrai diskriminacijos rūšiai. Diskriminacija yra tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalis).

Tiesioginė diskriminacija yra elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus (2 straipsnio 9 dalis). Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar

pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis (2 straipsnio 5 dalis).

3. Dėl Vilniaus miesto savivaldybės tarybos nustatytos bilietų pardavimo tvarkos

Nagrinėjamu atveju Pareiškėjas kreipėsi į Tarnybą su skundu, teigdamas, kad nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus miesto viešajame transporte negalima įsigyti bilieto su nuolaida. Pareiškėjas atkreipė dėmesį, kad ne kiekvienas vyresnio amžiaus asmuo gali įsigyti išmanųjį telefoną dėl jo kainos ir ne kiekvienas vyresnio amžiaus asmuo naudojami išmaniaisiais įrenginiais. Bilietą su 50 proc. ir 80 proc. nuolaida galima įsigyti tik turint Kortelę arba Programėlę išmaniajame telefone.

Šį „Susisiekimo paslaugas“ Rašte nurodė, kad sprendimas atsisakyti popierinių bilietų, parduodamų autobusų / troleibusų vairuotojų, ir įvesti atsiskaitymą bankine kortele per komposterį priimtas vadovaujantis Vilniaus miesto savivaldybės tarybos priimtu Sprendimu.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnį, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo: užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos; rengti, tvirtinti ir įgyvendinti priemones, skirtas lygioms galimybėms užtikrinti nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos; užtikrinti lygias galimybes, nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, teikiant administracines ir (ar) viešąsias paslaugas.

Analizuojant Sprendimo nuostatas pažymėtina, kad kriterijų, kurių pagrindu galima būtų teigti, jog tiesiogiai ribojamos teisės įsigyti viešojo transporto bilietą ar teikiamos privilegijos tam tikrai grupei asmenų, jame nėra. Tačiau pagal Sprendimo 5.20 punktą, kuriame nurodyta, jog perkant elektroninį bilietą transporto priemonės elektroniniame komposteryje, kai už jį atsiskaitoma bekontaktoje banko kortele, galioja 1.2 papunktyje nurodytos bilietų kainos (t. y. 60 minučių

elektroninio bilieto kaina 0,90 Eur), keleiviai viešajame transporte gali įsigyti elektroninį bilietą tik su bekontakto kortele ir tik vienos rūšies – 60 min trukmės, be jokios nuolaidos. Vertinant, ar taikant šią nuostatą asmuo, kuriam priskirtinas tam tikras požymis, gali atsidurti blogesnėje padėtyje, tikslinga įvertinti bilietų įsigijimo viešajame transporte alternatyvas bei subjektų, kuriems nėra sudarytos galimybės įsigyti bilietą viešajame transporte, nes jie galimai nesinaudoja bekontaktėmis banko kortelėmis ar dėl kitų objektyvių priežasčių naudojami tik grynaisiais pinigais, ratą.

Pagal Sprendime nustatytą teisinį reguliavimą matyti, kad asmenims, neturintiems Kortelės ar Programėlės, vienintelis būdas įsigyti viešojo transporto bilietą pačiame autobuse ar troleibuse – už jį atsiskaityti bekontakto kortele, sumokant 0,90 eur. Vadinasi, tie asmenys, kurie nesinaudoja išmaniais įrenginiais, tokį bilietą gali įsigyti tik atsiskaitydami mokėjimo kortele su bekontakčio atsiskaitymo paslauga. Asmenys, kurie neturi mokėjimo kortelės (turi tik grynus pinigus) arba asmenys, kurie naudojami mokėjimo kortele, tačiau joje neįjungta bekontakčio atsiskaitymo paslauga, viešojo transporto bilieto viešajame transporte įsigyti negalėtų. Taigi, tokie asmenys neturėtų galimybės Vilniaus mieste pasinaudoti viešojo transporto paslauga. Atitinkamai, įsigyjant viešojo transporto bilietą pačiame autobuse/troleibuse, esant vienintelei bilieto rūšiai – 60 min trukmės bilietas be nuolaidos, tokiems asmenims nėra galimybės pasinaudoti jiems priklausančiomis nuolaidomis, priešingai, nei tais atvejais, kai transporto bilietas įsigyjamas kitais būdais.

Atsižvelgiant į tai, kad Sprendimo nuostatos yra neutralios, tačiau jas taikant gali atsirasti neigiamas poveikis tam tikrai grupei asmenų (t. y. asmenims, norintiems pasinaudoti viešojo transporto paslauga, tačiau neturintiems bekontakčio mokėjimo kortelės), palyginti su kitais panašioje padėtyje esančiais asmenimis (t. y. visais kitais asmenimis, besinaudojančiais viešojo transporto paslauga), įžvelgtini netiesioginės diskriminacijos požymiai. Pažymėtina, kad netiesioginė diskriminacija gali atsirasti dėl to, kad „deramai ir teigiamai neatsižvelgiama į visus svarbius panašioje padėtyje esančių asmenų skirtumus arba nesiimama tinkamų priemonių siekiant užtikrinti, kad teisės ir kolektyviniai pranašumai, kuriais visi gali naudotis, iš tikrųjų būtų visiems prieinami.“¹ Pažymėtina, kad disponavimas atitinkamu mokėjimo būdu (grynaisiais pinigais ar mokėjimo kortele su arba be bekontakčio mokėjimo funkcija) nėra tas objektyvus skirtumas, kuriuo galėtų būti pateisinamas skirtingas keleivių, norinčių važiuoti viešuoju transportu, traktavimas.

¹ Nuoroda internete: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_non_discr_law_LIT

Kaip pažymima Europos nediskriminavimo teisės vadove, „pirmasis pripažintas netiesioginės diskriminacijos reikalavimas yra aiškiai neutrali taisyklė, kriterijus ar praktika. Kitaip tariant, turi būti kokios nors formos reikalavimas, kuris būtų taikomas kiekvienam. Antrasis pripažintas reikalavimas yra tas, kad dėl akivaizdžiai neutralios nuostatos, kriterijaus ar praktikos „saugomosios grupės“ padėtis tampa ypač nepalanki. Šiuo atžvilgiu netiesioginė diskriminacija nuo tiesioginės diskriminacijos skiriasi tuo, kad dėmesys sutelkiamas ne į skirtingą požiūrį, o į skirtingą poveikį. Svarstydami statistinius įrodymus, kad saugomajai grupei daromas neproporcingas neigiamas poveikis, palyginti su kitais panašioje padėtyje esančiais asmenimis, ESTT ir EŽTT ieško įrodymų, kad ta „saugomoji grupė“ sudaro ypač didelę tų asmenų, kuriems daromas neigiamas poveikis, dalį. Kaip ir tiesioginės diskriminacijos atveju, teismas vis dėlto turi rasti palyginimo objektą, kad galėtų nustatyti, ar konkrečios taisyklės, kriterijaus ar praktikos poveikis yra gerokai labiau neigiamas negu kitų panašioje padėtyje esančių asmenų patiriamas poveikis. Tačiau nustatant netiesioginės diskriminacijos faktą reikia įrodyti, kad yra dvi grupės: viena grupė, kuri dėl ginčijamos priemonės yra palankioje padėtyje, ir kita grupė, kuri dėl minėtos priemonės atsiduria nepalankioje padėtyje.“²

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad Vilniaus miesto savivaldybės tarybos Sprendime įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį perkant elektroninį bilietą transporto priemonės elektroniniame komposteryje, kai už jį atsiskaitoma bekontakte banko kortele, galioja 60 minučių elektroninio bilieto kaina 0,90 Eur, sudaromos prielaidos atsirasti mažiau palankioje situacijoje tiems asmenims, kurie nesinaudoja bekontakte mokėjimo kortele su įjungta bekontakčio atsiskaitymo paslauga – jiems užkertama galimybė įsigyti viešojo transporto bilietą pačiame autobuse ar troleibuse, taip pat asmenys, perkantys bilietą autobuse (turintys atitinkamą mokėjimo priemonę) netenka galimybės pasinaudoti jiems priklausančiomis nuolaidomis, kuriomis galima pasinaudoti įsigyjant viešojo transporto bilietus kitais būdais.

4. Dėl SJ „Susisiekimo paslaugos“ teikiamų paslaugų

„Judu“ Tarnybai pateiktame Rašte nurodyta, kad nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. atsisakyta bilietų pardavimo iš vairuotojų (atsiskaitant grynais pinigais), siekiant supaprastinti vairuotojų darbą, padidinti keleivių saugumą, kelionės greitį, vežėjams sumažinti administravimo kaštus, eliminuojant grynuosius pinigus bei galimybę vairuotojams piktnaudžiauti pasisavintais popieriniais bilietais. Bilieto

² Ten pat

įsigijimas (pagal pajamas) transporto priemonėje iš vairuotojo buvo tik vienas iš platinimo kanalų ir sudarė 5 proc. (bilietų su nuolaida dalis – 1,7 proc.), el. kanalai – 67 proc., fizinės platinimo vietos – 28 proc. pardavimų.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 punktą, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, įgyvendindamas lygias galimybes, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, ir taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Vadovaujantis šia nuostata, prekių ir paslaugų teikėjas turi pareigą visiems prekių ir paslaugų gavėjams, nepaisant jiems priskirtinų požymių, sudaryti sąlygas gauti vienodas paslaugas vienodomis sąlygomis.

„Judu“ Rašte nurodyta, kad 48 stotelėse yra fizinės platinimo vietos – Kioskai, kur prekiaujama bilietais. Kitose stotelėse nėra galimybės įsigyti bilieto ne elektroniniu būdu, bet 167 fizinių bilietų platinimo vietų tinklas užtikrina galimybę įsigyti bilietą ir / ar „Judu“ / „Vilniečio“ kortelę nedideliu atstumu nuo stotelių. Pats platinimo vietų tinklas plečiamas, 2024 m. prijungtas prekybos tinklas „Aibė“ (12 platinimo vietų).

Są „Susisiekimo paslaugos“ nepatikslino, kokie būtent atstumai yra „nedideli“, tačiau Kortelės įsigijimo vietų, pažymėtų Vilniaus miesto žemėlapyje³, vizualūs vertinimai leidžia daryti prielaidą, jog ne visi atstumai tarp stotelių ir Kortelių įsigijimo vietų yra „nedideli“. Pažymėtina, kad atstumai vertintini ne tik ilgio ar laiko matavimo vienetais, bet ir žmogaus fizinėmis galimybėmis įveikti tam tikrą atstumą. Vienam žmogui, atsižvelgiant į jo fizinį parengtumą, sveikatos būklę ir kitas asmeniui priskirtinas savybes tam tikras atstumas yra įveikiamas, kitam – ne. Pavyzdžiui, nuo Respublikinės Vilniaus universitetinės ligoninės, esančios Šiltnamių g. 29, Vilniuje, artimiausias prekybos centras, kuriame galima įsigyti Kortelę, yra apie 700 metrų atstumu, o atstumas nuo šio prekybos centro iki artimiausios stotelės siekia apie 300 metrų. Taigi asmuo, kuris neturi išmaniaus telefono, interneto išmaniajame telefone, nesinaudoja išmaniosiomis programėlėmis telefone, Kortelės, bekontaktės banko kortelės, norėdamas išvykti iš Vilniaus universitetinės ligoninės

³ Nuoroda internete: <https://experience.arcgis.com/experience/df892ca5d51b42859bff92e68a263bb7>

viešuoju transportu, privalo įveikti 1 kilometro atstumą, kad įsigytų Kortelę už grynuosius pinigus, ar, turėdamas banko kortelę be bekontakčio atsiskaitymo funkcijos, galėtų Kortelę įsigyti artimiausiame prekybos centre. Akivaizdu, jog 1 kilometro atstumas pakankamai reikšmingas, ypač asmeniui, kurio sveikatos būklė nėra gera dėl tam tikrų priežasčių, taip pat ir su amžiumi siejamų sveikatos problemų.

Šio tyrimo kontekste pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis⁴, daugiau nei 65 tūkst. (apie 11 proc.) 65 m. ir vyresnių asmenų turi negalią. Taigi asmuo, ketinantis pasinaudoti viešuoju transportu, nesinaudojantis išmaniaisiais įrenginiais, internetu ir bekontakte banko kortele, privalo fiziškai įveikti tam tikrą atstumą iki artimiausio prekybos centro ir viešojo transporto stotelės.

Pažymėtina aplinkybė, jog tam, kad asmuo (ypač vyresnio amžiaus) žinotų, kur yra artimiausias prekybos centras, kuriame galima įsigyti Kortelę, ir įsivertintų, ar atstumas iki jo yra įveikiamas pagal fizinį pajėgumą, jis, tikėtina turėtų pasinaudoti žemėlapiu išmaniajame įrenginyje. Nesinaudojant juo, asmuo gali atsidurti tokioje situacijoje, kuomet ne tik nežino, kokia kryptimi eiti iki artimiausio prekybos centro ar Kiosko, bet ir koks atstumas iki vietos, kur jis galėtų įsigyti Kortelę.

Rašte paaiškinta, kad per 2022 metų tris paskutinius mėnesius iki apklausos bent vieno mokėjimo paslaugų teikėjo paslaugomis naudojosi 92 proc. respondentų (2021 m. – 95 proc.). Mokėjimo kortelę turėjo devyni iš dešimties sąskaitą turinčių apklaustųjų. Devynių iš dešimties apklaustų gyventojų mokėjimo kortelės turi bekontakčio mokėjimo funkciją. Bilieto įsigijimas (pagal pajamas) transporto priemonėje iš vairuotojo buvo tik vienas iš platinimo kanalų ir sudarė 5 proc. (bilietų su nuolaida dalis – 1,7 proc.), el. kanalai – 67 proc., fizinės platinimo vietos (pvz., Narvesen) – 28 proc. pardavimų. „Judu“ nurodė, kad pasirenkant tokį pardavimo būdą (bankine kortele iš komposterio) įvertinta, jog bekontaktes banko korteles turi didžioji dalis gyventojų ir miesto svečių, 65 proc. popierinių bilietų pirkėjų buvo iki 55 metų amžiaus (2019 m. SJ „Susiekimo paslaugos“ vykdytos apklausos duomenys), todėl bilieto įsigijimas bekontakte banko kortele komposteryje jiems būtų patogesnis, nei grynais pinigais iš vairuotojo. Rašte nėra patikslinta, ar apklausoje dalyvavo tik Vilniaus miesto gyventojai, ar ir miesto svečiai, kurie taip pat naudojami

⁴ Nuoroda internete: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/negalios-reforma-ir-asmenu-su-negalia-itrauktis/statistika-2/>

Vilniaus miesto viešuoju transportu.

Valstybės duomenų agentūros duomenimis⁵: „2023 m. internetu naudojosi 89 proc. 16–74 metų amžiaus gyventojų (2022 m. – 88 proc.). Vyresnio amžiaus gyventojai internetu naudojasi mažiau nei jaunimas. Iš 16–24 metų amžiaus gyventojų internetu naudojosi 100 proc., 65–74 metų amžiaus – 65 proc. Palyginti su 2022 metais, 8 procentiniais punktais padaugėjo vyresnio (65–74 metų) amžiaus gyventojų, besinaudojančių internetu, dalis. 83 proc. 2023 m. 94 proc. 16–74 metų amžiaus gyventojų internautų interneto naršymui naudojo mobiliuosius ar išmaniuosius telefonus, daugiau nei pusė visų interneto naudotojų (57 proc.) naudojosi nešiojamaisiais kompiuteriais, kas ketvirtas (27 proc.) internete naršė naudojantis staliniu kompiuteriu, beveik tiek pat (23 proc.) naudojo planšetinį kompiuterį. 2023 m. valstybės institucijų ar kitų viešųjų paslaugų įstaigų elektroninėmis paslaugomis bent kartą per paskutinius 12 mėnesių pasinaudojo 72 proc. 16–74 metų amžiaus gyventojų, arba 81 proc. tokio amžiaus internautų. Daugiausia šiomis paslaugomis naudojosi 25–34 metų amžiaus gyventojai (96 proc.), mažiausiai (32 proc.) – vyriausios (65–74 metų) amžiaus grupės gyventojų.“

Remiantis Valstybės duomenų agentūros oficialiai paskelbtais duomenimis⁶, asmenų, kurie 2020 metais Lietuvoje naudojami išmaniuoju telefonu, pasiskirstymo pagal amžiaus grupes procentinė išraiška tokia: nuo 35 iki 44 metų – 93 proc., nuo 45 iki 54 metų – 79,9 proc., nuo 55 iki 64 metų – 61,5 proc., nuo 65 iki 74 metų – 34,5 proc.

Lietuvos banko duomenimis⁷: „Lietuvoje reikšmingai padidėjo gyventojų dalis, kurie prioritetą teikia mokėjimams kortele, mobiliuoju telefonu arba išmaniuoju prietaisu, atsiskaito bekontakčiu būdu ir naudojami mokėjimo paslaugų teikėjų sukurtomis mobiliosiomis programėlėmis. Trys ketvirtadaliai Lietuvos gyventojų prioritetą teiktų atsiskaitymui negrynaisiais pinigais, 2021 m. ši dalis buvo 50 proc. Tačiau ir gryniesiems pinigais išlieka svarbūs: juos kasdienėje veikloje teigia naudojantys 96 proc. apklaustųjų (2021 m. – 92 %). Apklaustos rezultatai atskleidė, kad gryniesiems pinigais vis dar svarbūs daugelio Lietuvos gyventojų kasdienėje veikloje: 40 proc.

⁵ Nuoroda internete: <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2023/skaitmenine-visuomene-ir-verslas/gyvenimas-internete>

⁶ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S4R148#/>

⁷ Nuoroda internete: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/tyrimas-trys-ketvirtadaliai-lietuvos-gyventoju-prioriteta-teiktu-atsiskaitymui-negriniais-pinigais>

grynaisiais pinigais atsiskaito už ne namuose teikiamas paslaugas (pvz., grožio, sveikatos priežiūros, medicinos paslaugas, autoserviso paslaugas), 39 proc. respondentų nurodė grynuosius pinigus dažniausiai naudojantys kasdieniams pirkiniams (2021 m. – 48 %). 2022 m. net 12 proc. punktų padaugėjo apklaustųjų, kurie turėjo grynųjų pinigų piniginėje nenumatytiems atvejams (2021 m. – 43 %).“

Vadovaujantis minėtais duomenimis, pažymėtina, kad gryniesi pinigai yra aktyviai naudojami kasdieninėje veikloje. Tikėtina, jog vieni asmenys grynuosius pinigus naudoja dėl įpročio, kiti dėl to, jog nesinaudoja banko kortelėmis ir neturi sąskaitų bankuose. Lietuvos bankas pateikia duomenis, kiek vienetų banko kortelių išduodama per ketvirtį, tačiau nėra duomenų, kiek ir kokio amžiaus asmenys naudojami bekontaktėmis kortelėmis. Nesant šių duomenų, nėra galimybės nustatyti tikslų procentą asmenų, neturinčių banko kortelių su nuotolinio atsiskaitymo funkcija, o tai reiškia, neturinčių galimybės įsigyti viešojo transporto bilietą komposteryje. Nepaisant minėtų duomenų nebuvimo, remiantis Valstybės duomenų agentūros bei Lietuvos banko viešai paskelbta pirmiau minėta informacija, konstatuotina, kad, nors palyginus su 2022 m. duomenimis, 2023 m. 8 procentiniais punktais padaugėjo vyresnio (65–74 metų) amžiaus gyventojų, besinaudojančių internetu, juo naudojosi ne visi – 65 proc. 65–74 metų amžiaus asmenų naudojami internetu. Tai reiškia, kad tik ši dalis asmenų gali įsigyti viešojo transporto bilietą su Programėle, o 35 proc. 65–74 metų amžiaus, ir, tikėtina, jog dar mažesnė dalis vyresnių nei 74 metų amžiaus asmenų, neturi galimybės įsigyti bilietą Programėlėje, naudodamiesi viešojo transporto paslaugomis Vilniaus mieste.

„Judu“ teigimu, tik 5 proc. keleivių naudojami galimybe įsigyti viešojo transporto bilietą iš vairuotojo, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 2024 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus naujam tvarkai, galimybė įsigyti popierinį bilietą viešajame transporte eliminuojama ne tik tiems asmenims, kurie atsiskaito grynais pinigais, bet ir tiems, kurie nesinaudoja bekontaktėmis banko kortelėmis, ir kitos atsiskaitymo priemonės paprasčiausiai neturi.

Skunde akcentuojama, kad būtent vyresnio amžiaus asmenys neretai gauna pensiją grynaisiais pinigais ir neturi banko kortelių su nuotolinio nuskaitymo funkcija, kurią prilietus galima įsigyti bilietą viešajame transporte. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės

apsaugos ir darbo ministerijos pateiktais 2024 m. rugpjūčio mėn. duomenimis⁸, senatvės pensijas grynaisiais pinigais namuose kas mėnesį gauna daugiau nei 120 tūkst. žmonių.

Remiantis anksčiau minėtais statistiniais duomenimis, pažymėtina, kad nemaža dalis būtent vyresnio amžiaus asmenų nesinaudoja išmaniaisiais įrenginiais, elektronine bankininkyste ir internetu, taip pat būtent šiai grupei priklausantys asmenys yra įpratę daugiau naudotis grynais pinigais, o kai kuriais atvejais tai yra jų vienintelė atsiskaitymo priemonė.

Pažymėtina, kad vyresnio amžiaus asmenys nedažnai naudojami išmaniaisiais įrenginiais, turinčiais prieigą prie interneto (kompiuteriu, telefonu, internetu), galimai dėl to, kad šių asmenų naudojimosi informacinėmis technologijomis įgūdžiai nėra geri, galimai dėl ribotų galimybių arba dėl poreikio tuos įgūdžius tobulinti (įgyti) nebuvimo, kitų iššūkių. Pastebėtina tendencija – kuo asmuo vyresnis, tuo mažesnė tikimybė, kad jis naudojami išmaniuoju įrenginiu ir internetu.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2024 metais atlikto kokybinio ir kiekybinio tyrimo atliktoje apžvalgoje⁹ „Vyresnio amžiaus žmonių skaitmeninė atskirtis“ nurodyta: „Anketinėje apklausoje buvo klausiama, ar vyresni žmonės susiduria su skaitmeniniais iššūkiais, įsigydami vietinio arba tarpmiestinio susisiekimo viešojo transporto bilietus skaitmeniniais būdais. Nors, priklausomai nuo pateiktos situacijos, tarp 30 proc. ir 46 proc. apklaustųjų žymėjo su sunkumais nesusiduriantys (-ios), pastebėtina, kad tarp 23 proc. ir 34 proc. respondentų (-ių) skaitmeniniais būdais nesinaudoja <...>. Tai rodo, kad reikšminga žmonių dalis bilietus kelionėms vis dar renkasi įsigyti įprastais jiems / joms būdais. Vis dėlto 3 iš 10 respondentų (-ių) žymėjo su sunkumais susiduriantys (-čios) įsigydami (-mos) tarpmiestinių autobusų bilietus internete ar programėlėje (31 proc.), savitarnos mokėjimų terminaluose (31 proc.) bei įsigydami (-mos) ir programėlėje žymėdami (-mos) miesto viešojo transporto bilietus (32 proc.). <...> Viena iš didžiausių įvardytų problemų – skaitmenizacijos nulemti keliavimo vietiniu arba tarpmiestiniu transportu apribojimai.“

Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl

⁸ Nuoroda internete: https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/11/vyresnio-amziaus-zmoniu-skaitmenine-atskirtis_apzvalga-2024.pdf

⁹ https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/11/vyresnio-amziaus-zmoniu-skaitmenine-atskirtis_apzvalga-2024.pdf

asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos. Pagal 25 straipsnio nuostatas Europos Sąjunga pripažįsta ir gerbia pagyvenusių žmonių teisę gyventi oriai ir nepriklausomai bei dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė, atlikusi tyrimą 2020 m. gruodžio 29 d. pažymoje Nr. 4D-2020/2-1223¹⁰, pabrėžė, kad keleivio bilieto formos pasirinkimo laisvė ypač aktuali informacinių technologijų neįvaldžiusiems keleiviams (pavyzdžiui, vyresnio amžiaus ir (arba) mažesnes pajamas turintiems asmenims), kadangi dėl galimos įgūdžių naudotis informacinėmis technologijomis (išmaniaisiais telefonais ir jų programėlėmis m.Ticket, Trafi) ir (arba) lėšų įsigyti išmanųjį telefoną stokos šie asmenys negali, nenori įsigyti elektroninio (skaitmeninio) viešojo transporto bilieto. Ši pasirinkimo teisė ir galimybė įsigyti važiavimo bilietą be papildomų išlaidų (nereikalaujant įsigyti (turėti) Vilniečio kortelę ar išmanųjį įrenginį) itin svarbi mažesnes pajamas turintiems, socialiai remtiniems asmenims. Be to, popierinių bilietų įsigijimo užtikrinimas aktualus ir Vilniaus miesto svečiams, kurie viešojo transporto paslaugomis nori pasinaudoti, pavyzdžiui, tik vieną kartą. Nesant galimybės nusipirkti popierinių bilietų iš vairuotojo arba iš kitos tokių bilietų platinimo vietos, susidaro situacija, kad keleivis, norintis vieną kartą važiuoti Savivaldybės viešuoju transportu, tačiau nesinaudojantis informacinėmis technologijomis (dėl kompiuterinio raštingumo, lėšų stokos, nenori papildomai apkrauti mobiliųjų įrenginių naujomis programomis ar kitų priežasčių), tam, kad nusipirktų bent vieną elektroninį bilietą, privalo papildomai įsigyti Kortelę ir už ją sumokėti atskirą mokestį, taigi, turėti papildomų išlaidų.

Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad Vilniaus miesto savivaldybė netinkamai vykdė jai priskirtas funkcijas organizuoti keleivių vežimą, kiek tai sietina su popierinės formos bilietų tinkamo prieinamumo (įsigijimo) keleiviams Vilniaus mieste užtikrinimu, taip pat kad tokiu būdu pažeidžiama keleivių teisė laisvai pasirinkti, kokios formos bilietą – popierinį ar elektroninį – įsigyti, nors šios bilietų formos įtvirtintos tuo metu galiojusiuose teisės aktuose.

Skunde Pareiškėjas pažymėjo, kad Bilietą su 50 proc. ir 80 proc. nuolaida galima įsigyti tik

¹⁰ <https://www.lrski.lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/page/45/>, Seimo kontrolieriaus 2020 m. gruodžio 29 d. pažyma Nr. 4D-2020/2-1223.

turint Kortelę arba Programėlę išmaniajame telefone. Sprendimo 2 ir 3 dalyse nurodyta: „2. Nustatyti šias važiavimo vietinio (miesto) reguliaraus susisiekimo maršrutais bilietų kainas (tarifus) asmenims, kuriems Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatyme numatyta teisė įsigyti bilietą su 50 procentų nuolaida, bei asmenims iki 70 metų, kuriems sukako valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos amžius: 2.1. 30 minučių elektroninio bilieto – 0,33 Eur; 2.2. 60 minučių elektroninio bilieto – 0,45 Eur“; „3. Nustatyti šias važiavimo vietinio (miesto) reguliaraus susisiekimo maršrutais bilietų kainas (tarifus) asmenims, kuriems Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatyme numatyta teisė įsigyti bilietą su 80 procentų nuolaida: 3.1. 30 minučių elektroninio bilieto – 0,13 Eur; 3.2. 60 minučių elektroninio bilieto – 0,18 Eur.“ Taigi Vilniaus miesto savivaldybės tarybos priimtame Sprendime yra įtvirtintos mažesnės viešojo transporto bilietų kainos asmenims, kurie turi teisę įsigyti bilietus su nuolaida. Pagal Transporto lengvatų įstatymą bilietą su atitinkama nuolaida gali įsigyti, be kitų, vyresni nei 80 metų asmenys ar asmenys nuo 70 iki 80 metų. Taigi tam tikro vyresnio amžiaus asmenų grupės pagal minėtą įstatymą turi teisę įsigyti transporto bilietus su nuolaida.

„Judu“ Rašte nurodyta, kad bilietai su nuolaida yra vienodos kainos tiek Programėlėje, tiek perkant su „Judu“ / „Vilniečio“ kortele fizinėse platinimo vietose ar savitarroje. Šį „Susisiekimo paslaugos“ interneto svetainėje nurodyta¹¹: „Jei viešuoju transportu nesinaudosite dažnai, patogų įsigyti 60 min. trukmės bilietą bekontaktiu mokėjimo būdu komposteryje. Prie komposterio prilietus bekontaktę mokėjimo kortelę, įsigysite pilnos kainos 60 min. bilietą už 0,90 Eur. Bilietas aktyvuosis automatiškai. Šiam bilietui lengvatos nėra taikomos.“

Vadovaujantis šia informacija, pažymėtina, kad tuo atveju, jei asmuo, kuriam pagal Transporto lengvatų įstatymą numatyta teisė įsigyti bilietą su nuolaida, turės bekontaktę banko kortelę, jis vis tiek negalės pasinaudoti jam priklausančia nuolaida, įsigydamas bilietą komposteryje, nors tokią galimybę turi tai pačiai asmenų grupei priklausantys asmenys, bilietą įsigyjantys nurodytose kitose bilietų įsigijimo vietose. Vadinasi, tai pačiai asmenų grupei (asmenims, sulaukusiems tam tikro amžiaus, nuo kurio, pagal Transporto lengvatų įstatymą, jie gali pasinaudoti teise įsigyti transporto bilietą su nuolaida) priklausantys asmenys, neturintys išmaniajame įrenginyje įdiegtos Programėlės ar Kortelės, nesant stotelėje kitos bilietų pardavimo vietos, ir turintys įsigyti

¹¹ Nuoroda internete: <https://judu.lt/naudinga-informacija-miesto-sveciui/>

transporto bilietą autobuse, jį gali įsigyti tik pilna kaina, be nuolaidos. Kitaip tariant, jų galimybė pasinaudoti nuolaida priklauso ne tik nuo jų turimo amžiaus, bet ir nuo mokėjimo priemonės ar geografinės vietos, iš kurios jie nori važiuoti (stotelės, kurioje arti nėra bilietų pardavimo vietos), nors teisė į nuolaidą pagal įstatymą susieta būtent su amžiumi. Pastebėtina, kad geografinė išvykimo vieta ar galėjimas pasinaudoti alternatyviomis bilieto įsigijimo priemonėmis nėra tas objektyvus kriterijus, kurio pagrindu vyresnio amžiaus žmonės turėtų būti skirstomi į galinčius ir negalinčius pasinaudoti nuolaidomis.

Pažymėtina ir tai, kad arti stotelės ar stotelėje nesant bilietų pardavimo vietos, bekontaktės mokėjimo kortelės neturintys asmenys viešojo transporto bilieto autobuse troleibuse, įsigyti negali iš viso. Kaip minėta, tokia bilietų viešajame transporte įsigijimo tvarka nustatyta Vilniaus miesto savivaldybės tarybos priimtu Sprendimu.

Kritiškai vertintinas „Judu“ argumentas, jog įvedant galimybę įsigyti vienos rūšies pilnos kainos bilietą bekontakte banko kortele komposteryje viešojo transporto priemonėje priimtas išnagrinėjus 53 Europos miestų (visų EMTA (European Metropolitan Transport Authorities) priklausančių miestų ir kitų gyventojų skaičiumi panašių į Vilnių Europos miestų) patirtis, 19-oje iš jų galima įsigyti bilietus bekontakte banko kortele komposteryje, o 15 iš šių 19 miestų, kuriuose galima įsigyti bilietus bekontakte banko kortele komposteryje, parduodami tik pilnos kainos bilietai.

„Judu“ nepateikė informacijos, jog vadovaujantis 19 Europos miestų praktika – įsigyti bilietą viešajame transporte bekontakte banko kortele – buvo atlikta kitų duomenų analizė: koks procentas miesto gyventojų ir svečių naudojami išmaniaisiais įrenginiais ir gali įsigyti viešojo transporto bilietą Programėlėje; kiek žmonių gauna pensiją / kitą išmoką grynaisiais pinigais; kiek asmenų naudojami bekontakte banko kortele bei galimybė įsigyti kiekvienoje stotelėje Kortelę; nebuvo atlikta netoli didmiesčio esančių gydymo įstaigų prieinamumą ir kitų kriterijų, turinčių įtaką priimto sprendimo pagrįstumui, analizė. Vien ta aplinkybė, kad 19 iš 53 Europos miestų, panašių pagal gyventojų skaičių į Vilniaus miestą, yra taikoma praktika įsigyti bilietą viešajame transporte bekontakte banko kortele, nesudaro pagrindo teigti, jog bus užtikrinti visų grupių asmenų interesai, įskaitant vyresnio amžiaus asmenų teisę savarankiškai, be kitų žmonių pagalbos įsigyti bilietą viešajame transporte ir pasinaudoti viešojo transporto paslauga.

5. Dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu nustatymo

Direktyvos 2006/54/EB 19 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad valstybės narės taiko tokias

pagal jų nacionalines teismų sistemas nustatytas priemonės, kurios yra būtinos užtikrinti, kad tais atvejais, kai asmenys, manantys, jog jie nukentėjo, kadangi jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, teismui ar kitai kompetentingai institucijai nurodo faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, atsakovas turi įrodyti, kad vienodo požiūrio taikymo principas nebuvo pažeistas. Šio straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad jo 1 dalis netrukdo valstybėms narėms nustatyti ieškovams palankesnes įrodymų taisykles.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl Direktyvos 2006/54/EB 19 straipsnio 1 dalies, yra konstatavęs, kad ši norma įtvirtina valstybės pareigą įrodinėjimo našta paskirstyti taip, kad diskriminaciją patyrusiam asmeniui pateikus *prima facie* įrodymus, jog diskriminacijos faktas buvo, atsakovui tektų pareiga įrodyti, kad pažeidimas nebuvo padarytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje taip pat pažymima, kad Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje, reglamentuojančiame įrodinėjimo pareigą, nustatyta, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją faktas buvo; skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-240-701/2023).

Įvertinus aukščiau išdėstytus argumentus, konstatuotina, kad Vilniaus miesto viešajame transporte nelikus galimybės įsigyti viešojo transporto bilieto autobuse ar troleibuse kitais būdais, nei bekontakte mokėjimo kortele, sudarytos prielaidos susiklostyti situacijoms, kai asmenys, neturintys būtent tokios mokėjimo priemonės, ir nesant stotelėje kitų bilietų įsigijimo vietų (Kioskų ar prekybos

centrų) negali įsigyti bilieto ir pasinaudoti viešojo transporto paslauga. Pažymėtina ir tai, kad nustačius tokią bilietų įsigijimo tvarką, kai viešojo transporto bilietas su atitinkama nuolaida gali būti įsigyjamas tik Kortelėje ar Programėlėje, sudarytos prielaidos susiklostyti situacijoms, kai asmenys, nesinaudojantys išmaniais renginiais, kuriuose būtų įdiegta Programėlė, ne visais atvejais turi galimybę pasinaudoti jiems priklausančia nuolaida, pavyzdžiui, kai jiems tenka įsigyti vienkartinį važiavimo bilietą pačiame autobuse/troleibuse, nesant galimybių iš pardavimo vietų įsigyti Kortelės. Kaip minėta, remiantis aukščiau išdėstytais duomenimis, būtent vyresnio amžiaus žmonės dažniau atsiskaito grynais pinigais (pavyzdžiui, dėl to, kad tik grynais pinigais gauna senatvės pensiją) ar neturi mokėjimo kortelės su įjungta bekontakčio mokėjimo paslauga, nesinaudoja išmaniaisiais įrenginiais. Tokiu būdu būtent vyresnio amžiaus žmonės yra išskiriami iš kitų viešojo transporto keleivių galimybės pasinaudoti įvairiomis viešojo transporto bilietų įsigijimo alternatyvomis, taip pat iš tokios pat grupės asmenų (t. y. vyresnio amžiaus asmenų, kurie pagal įstatymą turi teisę įsigyti bilietą su nuolaida) išskiriami tie vyresnio amžiaus žmonės, kurie nesinaudoja išmaniaisiais įrenginiais ir privalo bilietą pirkti autobuse ar troleibuse ir dėl to netenka galimybės pasinaudoti nuolaida.

Kaip minėta, tai, kad keleivio bilieto formos pasirinkimo laisvė ypač aktuali informacinių technologijų neįvaldžiusiems keleiviams (pavyzdžiui, vyresnio amžiaus ir (arba) mažesnes pajamas turintiems asmenims), konstatuota ir minėtoje Seimo kontrolierių pažymoje, ir Tarnybos ataskaitoje, apibendrinančioje atliktos apklausos rezultatus.

Todėl, vadovaujantis išdėstytu, darytina išvada, kad Vilniaus miesto savivaldybės taryba priėmusi Sprendimą neįvykdė Lygių galimybių įstatyme numatytos pareigos užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, be kita ko, amžiaus. Savo ruožtu SJ „Susiekimo paslaugos“ neužtikrino Lygių galimybių įstatyme nustatytos pareigos – visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokias pačias paslaugas, nepaisant amžiaus.

Skundo argumentas dėl skirtingų bilieto kainų perkant Kortelę ir su Programėle nepasitvirtino, nes skirtingos kainos nustatytos atsižvelgiant ne į būdą, kuriuo jis įgyjamas, o laiko tarpą (30 min. ar 60 min.), kurį bus važiuojama viešuoju transportu.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnį, lygių galimybių kontrolierius ne tik atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, bet ir teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus

valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą.

Vadovaujantis išdėstytu, tikslinga kreiptis į Vilniaus miesto savivaldybės merą ir SĮ „Susisiekimo paslaugos“ su siūlymu apsvarstyti galimybę pakeisti Sprendimo nuostatas, sudarant galimybę įsigyti viešojo transporto bilietą viešajame transporte ne tik elektroniniu būdu, taip pat užtikrinti galimybę visiems asmenims pasinaudoti teikiama nuolaida, nepriklausomai nuo bilieto įsigijimo būdo.

Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 2 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Vilniaus miesto savivaldybės merą ir SĮ „Susisiekimo paslaugos“ su siūlymu nutraukti lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus.
2. Įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės merą ir SĮ „Susisiekimo paslaugos“ išnagrinėti šį sprendimą ir per 30 dienų informuoti Tarnybą apie sprendimo nagrinėjimo rezultatus.
3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Vilniaus miesto savivaldybės merą, SĮ „Susisiekimo paslaugos“.

Sprendimas per 1 (vieną) mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas Regionų administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Seimo kontrolierė,

pavadojanti lygių galimybių kontrolierę

Jolita Miliuvienė